

NDZAWULO YA DYONDZO YA LE GAUTENG

XITHIFIKHEYITI XA XIKAMBELO XA LE HENHLA

OCTOBER / NOVEMBER 2005
OKTOBER / NOVEMBER 2005

XITSONGA XA RIRIMI RO SUNGULA
NHLAWULO WA LE XIKARHI
(Papila ra Vumbirhi)

NKARHI: 2 wa tiawara

TIMAKISI: 75

SWITSUNDZUXO:

- Phepha leri ri na swiyenge swinharhu: A, B na C.
- U kamberiwa ehenhla ka tibuku TINHARHU.
- Xiyenge xa A: Buku ya 1: Xikolokolo nguvu ya Pitori. Eka Xiyenge lexi hlamula swivutiso SWIMBIRHI NTSENA.
- Xiyenge xa B: Buku ya 2: Xihlovo xa le Mahlweni Madlayisa Torha.
- Xiyenge xa C: Buku ya 3: Ntsendzeleki. Eka xiyenge lexi hlamula xivutiso XINWE ntsena.

Tsundzuka: Loko u hlamula swivutiso swo koma eka Xiyenge xa B u boheka ku hlamula Xitsalwana eka C. Loko u hlamule Xitsalwana eka B u boheka ku hlamula swivutiso swo koma eka C.

XIYENGE XA A

VUTLHOKOVETSERI

Xikolokolo nguvu ya Pitori : J.M. Magaisa

XIVUTISO XA 1

Hlamula swivutiso SWIMBIRHI ntsena eka Xiyenge lexi.

- 1.1 Hlaya xitlhokovetselo lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi xi landzelaka.

Xivoni

Hinkwerhu hi rhandza ku tivona,
Hi tinyanga hi nkhwinkhwisela,
Hi tiswoswa hi vuyetela,
Hi tindzunisa hi sandza,
Hi n'wayitela ku vona hina la'nga riki hina.

Kambe xivoni a xi swi koti,
Ku hi komba hina la nga hina,
Hi masiku loko hi tshama hi tinyanga,
Hina hi tumbela endzhaku ka hina wa xivoni,
Hi vona hina la nga riki hina.

A wi ta va swinene whe wa manyunyulu loko a hi kota ku tivona,
Hi honokelana mahlo,
Hi langutana na hina la nga hina,
Kumbe a hi ta vonavunyakapfari bya hina.

Hi vona mona wa vuhari,
Hi vona mbilu yi kukumuka bya comela,
Yi kukumuka yi tlhutha hi mavondzo,
Hi vona vuhari bya munhu wa khale,
A hi ta hlundzuka hi xi faya.

A hi ta vona ku hambana ka vona,
Ku hambana ka hina wa xivoni,
Kumbe a hi ta vungavunga dinda,
Hi hlantswa hina wa le ndzeni,
Hi n'wi xarha xikadza a nyuka.,

Mi nga ha tshami mi tinyanga,
Mi vona hina la nga riki hina,
Yena u na vukwele bya noyi,
A nga ta mi peta nhloko,
Mi fa mi nga si mila ni meno

- 1.1.1 Xana Xivoni i yini? (2)
- 1.1.2 Hi ku ya hi mutlhokovetseri xivoni xi hi komba munhu wa njhani hi hina? (2)
- 1.1.3 Hlawula marito mambirhi lama kombaka ntsako eka ndzimana yo sungula. (2)
- 1.1.4 Xana mutlhokovetseri u tirhise xiga-ririmi muni eka ndzimana yo hetelela, ntila wa vunharhu, tlhela u nyika ni nhlamuselo ya kona. (3)
- 1.1.5 Nyika nhlamuselo ya xivulwa lexi "Mi fa mi nga si mila meno". (2)
- 1.1.6 Hi yihi dyondzo leyi hi yi kumaka eka xitlhokovetselo lexi. (1½)

[12½]

1.2 Hlaya xitlhokovetselo lexi kutani u hlamula swivutiso leswi xi landzelaka.

Xihangalasi

U te vukati i khokholo ra swiphunta, A wu tshembe vununa-bya-vusati, U tshikile malembe ya peperhiwa hi tinguva ya bola; A wu famba u nga halahali u nga twi nchumu, Vunhwana byi tikundzumule byi wunguka tani hi nkunghwa,	1
Xihangalasi mana wa swikwembu! Vona miti ya vanhu i marhumbi, U mbholovisana exitikweni xa muti, Kambe a wu te vukati i xisaka xa vo ke mano; Mindyangu yi ku tsandzaka ya hlayiwa.	2
U hirimuxile mindyangu-tintshava – Maribye ni ya masirha ya mindyangu ku tsariwile kona: “Xihangalasi mana wa swikwembu.” Vusati byi pyile ku lerhisa, Vukhomba byi hume moya –	3
Xihangalasi nkata swikwembu – Vumbhuri byaku i vurimba exirhombarhombeni xa vununa, Va nyumbululaka ka byona va hlayiwa. Lava vukhongerile bya nomo u phasa u phasile, Hambi varhangeri u vafuxa ehansi hi mpama wa vusati.	4
Xihangalasi! Wa ha rindzele yini? U swi vonile leswi a ndzi swi vula? Vavanuna ku lo hambana ntsena muhlovo wa malebvu – Wo kota hi “suluvundzu” ngoma leyikulu.	5

- 1.2.1 Xana xihangalasi i munhu wa njhani? (2)
- 1.2.2 Xana xihangalasi i wanuna kumbe wansati? Seketela nhlamulo ya wena hi leswi nga eka tsalwa. (2½)
- 1.2.3 Xana mutsari u vula yini loko a ku “U tshikile malembe ya peperhiwa hi tinguva ya bola.” (2)
- 1.2.4 Hlamusela ndzimana ya vunharhu hi ku komisa. (2)
- 1.2.5 Hlamusela leswi mutlhokovetseri a vulaka swona loko a ku “Vumbhuri byaku i vurimba exirhombarhombeni xa vununa.” (2)
- 1.2.6 Xana xihangalasi u tsundzuxiwa yini eka ndzimana yo hetelela? (2)

[12½]

1.3 Hlaya xitlhokovetselo lexi kutani u hlamula swivutisa leswi xi landzelaka.

Yi nela hinkwerhu	
Yi tlerile yi halaka matolo, Na namuntlha ya ho fayana, Yi nela hinkwerhu ka hina, Lavanene ni lva hamboloka, Yi nela mina, wena na yena.	5
Tilo ri hi tsundzukile kunene, Hi phuphuteriwile hi ta phyuphya, Mpfula yi hava mahlo, Yo vona mina, wena na yena; Vubofu lebyi byi onhela "hina" vo lulama.	10
Ya swi tiva lavo lulama, Leswaku va lulamile xe? Wena mudyohikutorhi – Khensa vubofu bya mpfula leyi, Yona yi nela mina, yena na wena.	15
Hinkwerhu hi vana va tilo, Swi nga ku hlamarisi wee lonene, Ku vona yi nela yera, wena na mina, Hi wena ntsena u ndzi vonelaka ehandle, Ndzi nga va ndzi lulamile emahweni ka Yena.	20
Wa tiva, vunene a byi le nghoheni; Tihlo ra xivoni ra hluleka ku byi fikela, Yima hi yima a kondza a vuya, Yena u ta ta a khome xivoni xa vunene, Xi ta hi komba wena wa ntiyiso.	25
Mina, Yena, Vona, Hinkwavo hi ta va vonela endzeni, Hi kona hi nga ta twisisa matimba ya mpfula.	30

- 1.3.1 Xana marito "... mina, wena na yena eka ndzimana yo sungula ya komba yini hi mpfula? (2)
- 1.3.2 Eka ndzimana ya vumbirhi mutlhokovetseri u ri "mpfula yi hava mahlo" tsavula rito rin'wana leri vulaka leswi eka ndzimana ya vumbirhi. (1)
- 1.3.3 Mutlhokovetseri u vuyelela marito "mina, wena, yena" eka xitlhokovetselo. Xana mbuyelelo wu komba yini eka xitlhokovetselo? (2)
- 1.3.4 Eka ndzimana ya vuntlhanu loyi a yimeriwaka leswaku a vuya "a khome xivoni xa vunene i mani? (2)

- 1.3.5 Hlamusela leswi ndzimana ya vumune yi vulaka swona. (2)
- 1.3.6 Xana mutsari u vula yini loko a ku "... vunene a byi le nghoheni"? (2)
- 1.3.7 Nyika nkongomelo wa mutsari eku tsaleni ka xithhokovetselo lexi. (1½)
[12½]
- 1.4 Hlaya ntshaho lowu nga laha hansi kutani u hlamula swivutiso leswi landzelaka.

Bvun'wala u hlantsweka nhlokonho, Mati ya ta khuvula munyama, Ya ta ku sula malanga u sala u basile, U nga het'i nkarhi tihoxe, Vurhongo byi nga na yini handle ka vusweti?	5
Nkarhi wa tintsumi wu hundzile, U ta yima ri ko ri xa loko u iindzela Gabriele, Wena a wu ri twanga rito? "Tanani ka mina lava nga ni torha?" Pfumelelamati lawa ya khulela ndlela ya wena.	10

- 1.4.1 Nyika nhlokomhaka ya xithhokovetselo lexi ku tshahiweke eka xona. (2)
- 1.4.2 Xana ku bvun'wana i ku endla yini? (2½)
- 1.4.3 Mutlhokovetseri u vula yini loko a ku "Mati ya ta khuvula munyama"? (2)
- 1.4.4 Hlamusela ntila lowu nge "Vurhongo byi nga yini handle ka vusweti? (2)
- 1.4.5 Xana mati lawa ku vulavuriwaka hi wona i yini? (2)
- 1.4.6 Hlamusela ntila wo letelela eka ntshaho lowu. (2)
- [12½]

NTSENGO WA XIYENGE XA A: [25]

XIYENGE XA B

NTLANGU

Xihlovo xa le mahlweni madlayisa torha : J.M. BALOYI

Hlamula xivutiso xa 2.1 kumbe 2.2.

2.1 Hlaya mintshaho leyi landzelaka kutani u hlamula swivutiso.

Mihloti: Loko a ri na ntamu a tate ndyangu lowuya wa ka Xixurhana hi vana. Hi kona hina va-Mihloti hi nga ta n'wi hluvulela xihuku. Handle ka swona u ta ku phapha, a kuma leswaku nyenyana yi hahisile.

- 2.1.1 I mani a vulavulaka laha naswona u vulavula na mani? (2)
- 2.1.2 Loyi a faneleke ku tata ndyangu hi vana i mani? (1)
- 2.1.3 Loyi u n'wi tsaleke eka 2.1.2 a ri ni vana vanghana? (1)
- 2.1.4 Xana lava a va bula timhaka leti a va huma kwihi? (1)
- 2.1.5 I yini lexi a xi hlamarisa lexi a xi nga tolovelekanga xo biha lexi a xi endliwa hi loyi a faneleke ku tata ndyangu hi vana? (2)
- 2.1.6 Vula vito ra nuna ni ra n'wana wa loyi a fanele ku tata ndyangu hi vana? (2)
- 2.1.7 Loko "nyenyana yi hahisile" hi loko ku humelele yini? (2)
- 2.1.8 Tsala swivongo swa lava bulaka laha eka ntshaho lowu. (2)
- (13)

Ndzi fanele ku hatlisa ndzi teka goza ra vukari. Rifumo ra Xixurhana ndzi ri lava hi mahlo-ngati. Futhi ndzi tiyimiserile ku ri lwela hi meno na min'wala ...

- 2.1.9 I mani a vulaka marito lawa ya tshahiweke? (1)
- 2.1.10 Hi rihi goza ra vukarhi leri a ri tekeke? (2)
- 2.1.11 Loyi u n'wi tsaleke eka 2.1.9 a susumetiwa hi yini ku kondza a vula marito lawa? (2)
- 2.1.12 Xixurhana a a ri xifumi hakunene. Vula ina kumbe e-e. Seketela hi leswi nga eka tsalwa. (3)
- 2.1.13 Vula vito ni xivongo xa Xigevenga xa lokixi ra Mapatapata. (2)

- 2.1.14 Xana xigevenga lexi a xi tiphata xi ku hi xona mani? (2)
(12)
[25]

Kumbe

- 2.2
Matixisa:	Mina va ri ndzi kuma yini? A ndzi swi twangi kahle.
Gemba:	Rirhandzu.
Khosa:	Hi marito man'wana a mi nga kumi nchumu eka rifumo ra sirha Xixu ...
Matixisa:	Yooo ...! (A ku na xitulu hi xikosi gaa!)

Hi ku landza ntshaho lowu hlamusela leswi humeleleke endzhaku ka ku dlayiwa ka Xixurhana ku fika laha Matixisa a kumaka rirhandzu ntsena. [25]

NTSENGO WA XIYENGE XA B: [25]

XIYENGE XA C

Hlamula xivutiso XIN'WE ntsena eka xiyenge lexi.

XIVUTISO XA 3

HUNGU-TSALWA

Ntsendzeleki : G.S. Khosa

Loko u hlamurile 2.1 eka xiyenge xa B u fanele ku hlamula xa 3.2 laha ka xiyenge xa C, kasi loko u hlamurile xa 2.2, u fanele ku hlamula xa 3.1.

- 3.1 Hlaya ndzimana leyi kutani u hlamula swivutiso leswi yi landzelaka.

Mintirho ya mina a ku ri ku hlantswa tinguvu ndzi tlhela ndzi tiolola, ku basisa yindlu, ku sweka, ku basisa xirhapa no hlayisa mbyana ya vona. Ndzi twe ndzi tsaka ngopfu loko ndzi byeriwile leswaku ndzi ta dya leswi na vona va dyaka swona. Loko a swi nga ri tano ingi ndlala yi ndzi dlele.
--

- 3.1.1 Xana i mani loyi a vulavulaka laha henhla? Vula vito ni xivongo. (2)
3.1.2 Xana a a tirha kwihi? (2)
3.1.3 A ku humelele yina ku kondza a tikuma a ri eku tirheni laha? (2)

- 3.1.4 Vula vanhu vambirhi lava nga va ni nkoka evuton'wini bya yena ku kondza a tikuma a fike laha a a tirha kona. (2)
- 3.1.5 I yini xivangelo xa leswaku xivulavuri xi nga dyondzanga ku ya ekule? (2)
- 3.1.6 Xana hi tidyondzo a xi helele eka ntangha mani? (1)
- 3.1.7 Tsala vito ra makwavo wa loyi u n'wi tsaleke eka 3.1.1. (1)
- 3.1.8 I yini lexi a xi endla leswaku loyi u n'wi tsaleke eka 3.1.2 a vula leswaku a a nga lavi ku hatla a kuma mativula? (2)
- 3.1.9 Xana ntirho lowu wu herise ku yini? (2)
- 3.1.10 Endzhaku ka ku heleriwa hi ntirho xivulavuri xi kumeriwe ntirho hi mani naswona a ku ri ntirho muni? (2)
- 3.1.11 Loko loyi u n'wi tsaleke eka 3.1.1. a ri entirhweni n'wana wa yena a sala na mani? (2)
- 3.1.12 Loyi u n'wi tsaleke eka 3.1.10 u helele kwihi. (2)
- 3.1.13 Xivulavuri xi tlhela xi hlangana nakambe kwihi ni tata wa n'wana? (1)
- 3.1.14 Xana tata wa n'wana a a tirha yini? (1)
- 3.1.15 Vula vito leri tata wa n'wana a a thye n'wana. (1)
- [25]**

Kumbe

- 3.2 Nhwari-mbirhi yin'we yi tshwa nkanga. Tiyisisa xivuriso lexi hi ku tsala xitsalwana u kombisa leswi swi nga humelela Ntsendzeleki loko a ri exikolweni hi le tlhelo a endla swa vugangu. **[25]**

NTSENGO WA XIYENGE XA C: [25]

NTSENGO: 75